

Kušniráková, Tereza: Vietnamci v Česku a ve světě. Migrační a adaptační tendence. Disertační práce. PF UK. Praha 2013, 159 str. + 8 str. příloh.

Práce Mgr. Terezy Kušnirákové je koncipována a sepsána po všech stránkách zcela v souladu se standardem doktorských disertačních prací. Z formálního hlediska lze ocenit především dobré členění textu, které usnadňuje orientaci v celé šíři zvolené problematiky. Dále je třeba připsat k dobru T. Kušnirákové jasně a střízlivě formulované vstupní teze (resp. cíle práce) a zvláště pak soubor teoretických východisek, která se opírají o vcelku uvážlivě vybranou literaturu.

Všechny tři hlavní celky práce představené v kapitolách (*Terminologické a konceptuální zarámování; Politicko-ekonomické reformy a vietnamské migrace do světa; Výsledky projektu „Migrační a adaptační tendence vietnamského etnika – behaviorálně geografické hledisko“*) spolu sice tematicky přímo souvisí, vykazují však jistou autonomii, takže by se v případě publikování mohly uplatnit jako samostatné texty. Tuto „výkladovou autonomii“ zmíněných tří celků nepovažuji za nějak vážný chybný krok strukturování práce, jen by čtenář měl usnadněnou práci například s porovnáváním modelu De Jonga a Fawcetta, který autorka představuje v první kapitole, a pak používá jako hlavní nástroj při vyhodnocování svého vlastního výzkumu ve třetí kapitole, kdyby obé bylo na „jednom“ místě.

Mgr. T. Kušniráková si vybrala opravdu nelehké téma. Potíže s ním začínají už tím, že výzkum vietnamských komunit se jeví jako snadno viditelná a rozpoznatelná problematika dnešní sociální reality v ČR, což se brzo ukáže každému autoru jako zásadní omyl. Za relativní snadností se skrývají především obtíže s možnostmi se ptát a dostávat relevantní odpovědi. To je také důvod, proč máme sice k dispozici řadu dílčích poznatků z výzkumů tohoto etnika, avšak stále jsme jaksí v počátcích. Právě s ohledem na rozptýl těchto dílčích poznatků do několika předcházejících prací jiných autorů chápu rozhodnutí Kušnirákové pokusit se o jejich sumarizaci. Dovedu si tak představit její doprovodnou snahu vše zasadit do oněch širších souvislostí. Sumarizaci dílčích poznatků předcházejících autorů Kušniráková sice nevyhlašuje za svůj důležitý cíl, proto moje připomínka, že tam dle mého některá subtémata chybí, není výraznou kritikou.

I když přece jen jedno chybějící subtéma by bývalo mělo být připomenuto. Lze jej označit jako podíl organizovaného zločinu a tzv. mafiánských praktik na všech fázích migračního procesu počínaje motivačními souvislostmi, transferem a konče dohledem nad pobytem po přesídlení na území České republiky. O tomto subtématu máme některé poznatky (např. Nožina, M.

a Kraus, Filip: *Kriminální síť ve vietnamské diaspoře. Případ České republiky. Praha 2009*), ale dosud chybí takový záběr, abychom mohli popsat a vyhodnotit skutečný podíl organizovaného zločinu na realitě průměrného Vietnamce v ČR, neboť tento výzkum nese pochopitelné obtíže pro badatele, a to nejen z hlediska již zmíněného přímého získávání faktografie, ale také s ohledem na bezpečnost badatele.

Přestože vlastnímu výzkumu a zájmu Kušnirákové dominuje problém migrační motivace a proces rozhodování zda a kam přesídlit, je text disertace rozváděn do širších a místy velmi širokých souvislostí, zvláště pak třeba v případech ekonomické situace Vietnamu či vietnamské migrace do celého světa. Například v pasáži 2.1. *Rozvoj a mezinárodní migrace* se autorka zmiňuje v souvislosti s remitencemi o tom, že navrátilci v řadě rozvojových zemí, Vietnam nevyjímaje, sehrávají důležitou roli v reformě domácích politik, přičemž odkazuje na práci De Haase z roku 2005. V případě Vietnamu a prospěšnosti navrátilců pro reformní snahy bych byl velice opatrný. Vedou mne k tomu zkušenosti s pokusy bohatší části Vietnamců v ČR, kteří v letech 1999-2003 měli jisté úmysly podnikat ve Vietnamu a z různých důvodů, především obrovské korupce, od těchto záměrů upouštěli a zůstávali v ČR. Vyhlášení reformy ve prospěch emigrace a reemigrace je totiž jedna věc a každodenní realita věc druhá. Ostatně to autorka zcela pochopila v souvislosti s výkladem legislativního a institucionálního pořádku ve „prospěch“ nedávné a současné pracovní migrace z Vietnamu. Vyplývá z toho jasně praktická otázka: co vlastně migrace z Vietnamu řeší a proč má státní a stranickou podporu právě v reformách? Autorka si dobře uvědomuje, že to je především politická a ekonomická nutnost vietnamské vlády exportovat doma nevyužitelnou pracovní sílu do zahraničí. Za velmi zdařilou považuji proto podkapitulu 2.2.2 *Novodobá pracovní migrace a export pracovních sil – oficiální politiky vietnamské vlády*.

Pokud se jedná o výčet dosavadních poznatků o vietnamských lokálních komunitách v ČR, doktorandka volí vcelku uvážlivá konstatování, s nimiž lze do jisté míry vyslovit souhlas. Jsou to třeba dílčí závěry vyplývající ze statistik o tom, že vietnamské přesídlení má spíše tendenci k „trvalému usazení“ a že se dá předpokládat, že většina Vietnamců volila ČR za „svůj nový domov“, přestože však, jak autorka sama dodává: „výdělečná činnost představuje středobod života Vietnamců v Česku, od kterého se odvíjejí veškeré jejich aktivity a vztahy, včetně prostorových interakcí“ (s.70). A tak se vloudí pochopitelně otázka, zda „výdělečná činnost“ nepodmiňuje hodnotu kategorií „trvalé usazení“ a „svůj nový domov“ více, než sami Vietnamci připouštějí a bádání o nich akceptuje.

Třetí kapitola je představována jako hlavní badatelský výkon doktorandky ve zvoleném tématu. Je to terénní výzkum orientovaný jako dotazníkové šetření s následnými rozhovory a zúčastněným pozorováním tří skupin Vietnamců: usedlých v ČR, navrátilců a potenciálních migrantů žijících ve Vietnamu, kteří měli zájem o pracovní víza v době šetření. Autorka pro ně zkonstruovala soubor otázek, v nichž rozeznávala 33 detailnějších podoblastí motivačních faktorů

ústicích do 9 okruhů: *blahobyt, zabezpečení, status, pohodlí, podněty, autonomie, přináležení, morálka a životní prostředí*. K metodě vyhodnocování sofistikovaného (tedy formálně velmi dobře propracovaného) a částečně přejetého a upraveného systému nelze nic namítat. A jako ve všech podobných šetřeních orientovaných spíše na váhu pocitového odhadu samotných respondentů a jejich dobrou vůli vůbec něco říci lze výsledky řady dílčích poznatků také předpokládat (resp. chci tím říci, že tyto výsledky potvrzují předpoklady), ale zároveň nepochybně přinášejí i zajímavá zjištění.

Myslím si, že k důležitému okruhu patří okruh nazvaný *autonomie*. Zde shledávám řadu dalších interpretačních možností, neboť autorčino konstatování, že Vietnamci smýšlejí na rozdíl od Čechů *mnohem kolektivističtěji a celostněji*, se mi zdá jako ono pověstné slovo do pranice. Celá potíž vězí pravděpodobně v tom, jakým způsobem přistoupíme k poměru jednotlivce ke kolektivu. Jde-li o „kolektiv“ na úrovni, které bychom v jistém ohledu mohli říkat lokální komunita (třeba ta v práci připomenutá, tj. komunita v Potůčkách), pak je možné to podstatně usouvztažnit při prožitku jednotlivce v kolektivu třeba k takovému středobodu fungování komunity, jakou je autorita zvaná „respektovaná osoba“ nebo postavení jednotlivce v komunitě, kde je vše podřízeno obchodnické činnosti, tedy zisku. Tím pádem pak v mnohých případech výzkumu ony holistické či konfuciánské souvislosti spíše vytvářejí v mlze se vzdalující kulisu. Všech 9 okruhů komentovaných s pečlivostí a s řadou doprovodných grafů jsou docela dobrou sondou do problematiky identity zvolených tří vietnamských skupin dotčených migracemi.

Doporučuji zvážit, zda je vhodné používat termín „reemigrace“ vlastně ve smyslu druhotné migrace z ČR na Západ (s.143). Většinou se používá tento termín ve smyslu návratu emigranta (emigrace) do země původu (vlasti), tedy jako opak emigrace. Po jazykové stránce je práce sepsána na velmi dobré úrovni. Překlepy se většinou najdou vždy. Třeba v seznamu literatury: Matějková místo správně Matějová. Ale na nic podobného mé oko již nepadlo.

Práci považuji za zcela vhodný podklad k obhajobě.

V Praze 18. 3. 2013

Stanislav Brouček
Etnologický ústav AV ČR, Praha